

Zygmunt Labuda

"Reform des kirchlichen Gesetzbuches. Codex iuris canonici 1963-1978", Heribert Schmitz, Trier 1979 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 24/1-2, 286-291

1981

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

kowane referaty nie wyrażają poglądów wszystkich uczestników, nie zawierają też jakichś wspólnie podjętych propozycji — stanowią jednak mogą cenny materiał pomocniczy dla szukania prawidłowych rozwiązań omawianej na sympozjum problematyki przede wszystkim w Hiszpanii (jak podkreślił to inaugurujący sympozjum kard. Tarancón), ale także w innych krajach, w których problem ten jest aktualny — nie tylko gdy idzie o prawo konstytucyjne odnośnych krajów, ale i zawierane ewentualnie porozumienia konkordatowe. Rangę bowiem publikowanych wypowiedzi podnosi fakt, iż wśród referentów było wielu specjalistów nie tylko prawa kanonicznego, ale i prawa państwowego, administracyjnego i politycznego, zarówno spośród duchowieństwa jak i laikatu odnośnych krajów.

Wydaje się, iż także i polski czytelnik, interesujący się problematyką Kościół—państwo i prawidłowym układaniem wzajemnych stosunków w warunkach posoborowych, znajdzie w tych materiałach wiele cennych inspiracji. Znajdzie też modele i próby szukania prawidłowych rozwiązań tych stosunków w świetle misji posoborowego Kościoła, który chce być apolityczny i ponadustrojowy, nie szuka przywilejów doczesnych, a preferuje przede wszystkim swoją nadprzyrodzoną misję zbawczą względem każdego człowieka i swoje religijne posłannictwo we współczesnym świecie.

O. Ferdynand Pasternak

Heribert Schmitz. Reform des kirchlichen Gesetzbuches. Codex iuris canonici 1963—1978. Canonistica nr 1. Paulinus—Verlag Trier 1979 ss. 119.

Taki tytuł pracy Prof. H. Schmitza (Instytut Kanoniczny przy Uniwersytecie im. Ludwika Maksymiliana w Monachium) wskazuje od razu na jej interesującą zarówno dla teologa jak i kanonisty treść, prezentującą kodyfikacyjny dorobek Papieskiej Komisji do Spraw Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego (Rozdz. I—III) oraz krytyczne stanowiska kanonistów obszaru języka niemieckiego wobec kolejno ukazanych Schematów poszczególnych działów prawa kanonicznego (Aneksy: I—IV). Książka ta umożliwia szeroki rzut oka na piętnastoletnią działalność Komisji Kodyfikacyjnej, co z pewnością spontanicznie budzi wielorakie pytania, jak np. Jak będzie przedstawiał się nowy KPK? Czy zostaną spełnione oczekiwania? Jakie będzie ostatecznie fundamentalne, czy konstytucyjne prawo Kościoła?

Osobnym zagadnieniem uzupełniającym z pewnością poznawczą wartość całości prac kodyfikacyjnych byłoby przedstawienie również doradczej funkcji wobec Komisji Kodyfikacyjnej organów prawodawczych Kurii Rzymskiej. Działalność tych ostatnich nie jest jednakże dostępna ze źródłowych sprawozdań (s. 17).

Nurtującym potrzebom reformy KPK dał oficjalny kształt Papież Jan XXIII powołując do życia w dniu 28. 03. 1963 r. Papieską Komisję do Spraw Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego, składającej się z przewodniczącego oraz zespołu członków i konsultorów. Sekretariat koordynuje wszelkie prace Komisji, której wszystkie akta i dokumenty przechowywane są w archiwum z myślą o późniejszym ich opublikowaniu. O aktualnym stanie prac Komisji informuje półrocznik „Communicationes” (od 1969 r.). W przeciwieństwie do Schematów Vaticanum II, które obwarowano klauzulą „sub secreto” projekty Komisji Kodyfikacyjnej noszą zalecenie „reservatum”, co wskazuje z pewnością na pomniejszoną i zmodyfikowaną kwalifikację obowiązku dochowania tajemnicy¹.

Samo powstawanie Schematu jest złożonym procesem prac, konsultacji, pracopracowań i głosowań w łonie Komisji oraz organów doradczych (organa consultativa), a więc: Konferencje episkopatów, dykasterie Kurii Rzymskiej, wydziały prawa kanonicznego, przełożeni generalni zakonów i stowarzyszeń zakonnych itp.

Prace nad reformą KPK dla Kościołów Wschodnich realizuje odrębna Komisja: Pontificia Commissio Codici Iuris Orientalis recognoscendo, powołana przez Pawła VI 10. 06. 1972 r. Komisja ta posiada również własny organ informacyjny: „Nuntia”².

Z kolei omawia Autor „nowy” KPK (Rozdział II ss. 14—44) w świetle wyznaczonych celów, zadań i wytycznych Papieskiej Komisji do Spraw Reformy Kodeksu Prawa Kanonicznego. Proces ten, zapoczątkowany ideą Jana XXIII o „aggiornamento” odnośnie do prawa kościelnego (25. 01. 1959 r.) i organiczną potrzebą samej „rewizji” KPK, wskazanej przez Pawła VI (20. 11. 1965 r.), ujawnił potrzebę stworzenia nowego prawa w duchu Vaticanum II oraz aktualnych potrzeb Ludu Bożego. Poza tym Papieska Komisja Kodyfikacyjna nie jest wiązana tylko treścią i wskazaniem dokumentów soborowych oraz dzisiejszymi celami i wymaganiami pastoralnymi, ale również własnymi zasadami: *Principia quae CIC recognitionem dirigant*. Dziesięć tych zasad, aprobowanych najpierw przez Synod Biskupów³, a ostatecznie przez Papieża Pawła VI, stanowią podstawowe kryteria pracy kodyfikacyjnej. Ich treść wskazuje na wielorakie aspekty kodyfikacyjnej reformy: 1. Prawny charakter KPK; 2. Wewnętrzny związek między forum externum et internum; 3. Środki, zapewniające pastoralny charakter Kodeksu; 4. Uprawnienia biskupów rezydencjonalnych; 5. Stosowanie zasady pomocniczości w Kościele; 6. Ochrona praw człowieka i praw chrześcijanina; 7. Procesowe środki dla zapewnienia ochrony

¹ Communicationes 1: 1969 s. 98.

² Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Orientalis recognoscendo. Nuntia. Libreria Editrice Vaticana. Citta del Vaticano 1: 1975 et sequ. numerowane nie wg roczników, ale foliów.

³ Communicationes 1: 1969 s. 77—85.

podmiotowych praw; 8. Terytorialny podział Kościoła; 9. Nowe prawo procesowe; 10. Systematyka „nowego” KPK.

Wg tych zasad opracowano więc Schematy poszczególnych działów prawa, które z wyjątkiem niektórych małych części KPK⁴ czekają już od 15. 11. 1977 r. na dalszy proces kodyfikacyjny. Przedtem jednakże Komisja Kodyfikacyjna przesyłała kolejno opracowane Schematy z aprobatą Papieża do oceny poszczególnym konferencjom episkopatu oraz dykasteriom Kurii Rzymskiej. I tak:

- a. Jako pierwszy ukazał się w dniu 20. 04. 1972 r. *Schema canonum de procedura administrativa*.
- b. Z dnia 21. 12. 1973 r. *Schema documenti quo disciplina sanctionum seu poenarum in Ecclesia Latina denuo ordinatur*. Z polecenia Papieża stało się nowością poszerzenie kręgu doradczych organów, upoważnionych do zajęcia krytycznego stanowiska wobec Schematu, a więc o Unię Generalnych Przełożonych Zakonnych (Unio Superiorum Generalium) i uniwersyteckich instytutów (Universitates studiorum ecclesiasticae)⁵. Z pewnością w realizacji tego zalecenia papieskiego zostały do tego kręgu włączone fakultety prawa kanonicznego przy katolickich uniwersytetach.
- c. Z dnia 2. 02. 1975 r. jest *Schema documenti pontificii quo disciplina canonica de Sacramentis recognoscitur*. Schemat ten obejmuje w systematyce KPK materię siedmiu sakramentów w aspektach posoborowych wymogów pastoralnych.
- d. Z dniem 3. 11. 1976 r. przekazano organom doradczym *Schema canonum de modo procedendi pro tutela iurium seu de processibus*. Lektura tego dokumentu odkrywa zasadniczy cel Prawodawcy, a mianowicie uproszczenie i przyspieszenie procesów kościelnych, a nade wszystko zagwarantowanie ochrony praw członków Kościoła⁶.
- e. Jako ostatni ukazał się w dniu 2. 02. 1977 r. *Schema canonum de institutis vitae consecratae per professionem consiliorum evangelicorum*⁷. Dokument ten poddano wnikliwej krytyce, wskazując na wiele braków oraz istotnych nieścisłości proponowanych norm w poszczególnych działach prawa zakonnego (ss. 34—35).
- f. Pewną niespodzianką było ukazanie się w dniu 15. 11. 1977 r. pozostałych części projektu KPK pt. *Schema canonum novi Codicis Iuris Canonici*. Jak wynika z treści kolejno cytowanego przypis-

⁴ W Schematach brak norm co do następujących zagadnień kanon.; symonia (kan. 1144—1153); rada fabryki kościoła (kan. 1183—1184) proces o zwolnienie z obowiązków, wynikających ze święceń (1993—1998); proces beatyfikacyjny i kanonizacyjny (1999—2141).

⁵ *Communicationes* 5: 1973 s. 195—196; *Commun.* 6: 1974 s. 161—162 et 169—170.

⁶ *Communicationes* 8: 1976 s. 183—200; „*Commun.*” 10: 1978 s. 209—272.

⁷ *Communicationes* 7: 1974 s. 39.

ku⁸ Schemat ten normuje pięć następujących działów prawa: normy generalne, o Ludzie Bożym, Urząd nauczycielski w Kościele, Urząd uświęcający z cz. II o miejscach i czasach świętych i kulcie Bożym oraz o majątku kościelnym.

Osobne zagadnienie stanowi sprawa systematyki „nowego” KPK (ss. 36—44). Otóż 10. zasada „De nova dispositione systematica Codicis Iuris Canonici”⁹ stanowi o konieczności przeprowadzenia gruntownych przemian struktury KPK. Z pewnością zagadnienia tego nie da się a priori ustalić, ale dopiero w wyniku krytycznego opracowania poszczególnych działów prawa. Jakiegokolwiek przyjęłoby przy tym kryteria systematyki nie wolno jednakże pominąć w formie nowego Kodeksu nauki Soboru Watykańskiego II, a zwłaszcza jego zreflektowanej wiedzy o Kościele. Chodzi tu więc o zróżnicowany jak i eklezjalny wymiar norm. Czasowo opowiedziała się Komisja Kodyfikacyjna za podziałem całości nowego Kodeksu na 6. Ksiąg lub 6. części. Zaprojektowany w ten sposób podział podlega dalszej dyskusji i krytyce, w których coraz wyraźniej upewniono się, że sama treść norm jak i forma kodyfikacji warunkują się wzajemnie i są wobec siebie w pewnym wewnętrznym związku (ss. 39 i 44).

Dalej omawia Autor problem Konstytucyjnego Prawa Kościoła — *Lex Ecclesiae Fundamentalis* (ss. 45—53). Z pewnością zbyt płonne były nadzieje przeciwników LEF, wg których projekt takiego prawa należało uznać za chybiony. Tymczasem Fundamentalne Prawo Kościoła jako projekt przeszło w początkowej fazie opracowań dwie wersje, pierwotną z 1969 r. oraz poprawioną z rozległymi omówieniami poszczególnych kanonów z 1971 r. Ta wersja Schematu została krytycznie przepracowana i pozytywnie rozwinięta, w wyniku czego ukazała się ona w nowej formie w 1977 r.¹⁰ Z inspiracji Papieża Pawła VI Kardynałowie Komisji Kodyfikacyjnej opowiedzieli się za opracowaniem wspólnego prawa konstytucyjnego zarówno dla Kościoła Zachodniego jak i Kościołów Wschodnich¹¹. Decyzja ta ma głębokie podstawy i źródła teologiczno-kanoniczne. Istnieją bowiem fundamentalne prawa i zasady, które wiążą cały Kościół. W świetle *Vaticanum II* można wprost powiedzieć, że Kościół posiada już swoje własne prawa konstytucyjne, które jednakże nie zostały dotąd skodyfikowane. Dlatego LEF nie jest czymś zgoła nowym w Kościele.

Schemat z 1971 r. ma swoje własne dzieje burzliwej krytyki zarów-

⁸ Pontificia Commissio CIC recognoscendo, *Schema canonum novi Codicis Iuris Canonici. De normis generalibus* (Liber I), *De Populo Dei* (Liber II), *De Ecclesiae munere docendi* (Liber III), *De locis et temporibus sacris deque Cultu divino* (Liber IV, Pars II), *De iure patrimoniali Ecclesiae* (Liber V). Typis Polyglottis Vaticanis 197.

⁹ *Principia quae CIC recognitionem dirigant* (Communicationes 1: 1969 s. 77—85).

¹⁰ Communicationes 9: 1977 s. 212.

¹¹ AAS 57: 1965 s. 985—989.

no co do treści jak i formy ze strony wszystkich kompetentnych organów konsultatywnych. Na początku 1974 r. poszerzył Paweł VI oficjalne grono ekspertów do krytycznego przepracowania LEF powołując specjalną komisję, składającą się z Konsultorów obu Papieskich Komisji ds Reformy Kodeksu dla Kościoła Zachodniego jak Kościołów Wschodnich. Komisja ta po wielu sesjach roboczych, wypracowała ulepszony projekt LEF¹², składający się z Proemium i 86 kanonów, podzielonych na dwa tytuły i trzy rozdziały. Rzut oka na treść i formę tego dokumentu wskazuje wyraźnie na normatywny charakter i jednocześnie nie upoważnia do oceniania go jako swoistego rodzaju podręcznika eklezjologii. Również przyjęta tam systematyka dowodzi, że nie chodzi tu o deklarowanie zasad, ale w pełnym tego słowa znaczeniu pozytywne prawo, stanowiące normy dla całego Kościoła. Stąd zarówno styl, forma jak i metoda oraz stosowana terminologia kwalifikują LEF jako tekst prawny, uwzględniający jednakże właściwe aspekty pastoralne.

W ten sposób przedstawiony proces kodyfikacyjny udokumentował Autor wszechstronnie zarówno w oparciu o źródła jak i literaturę kanonistycznoteologiczną (54—88).

Ostatnią część pracy poświęca Autor rezolucjom z obrad kanonistów w latach 1974—1978 przy Instytucie Kanonicznym Uniwersytetu w Monachium. Przedmiotem tych krytycznych dyskusji kanonistów były chronologicznie ukazujące się Schematy poszczególnych działów nowego KPK. I tak:

- I W dniach od 11—12. 10. 1974 r. obradowali kanoniści nad Schematem prawa karnego (ss. 90—93).
- II Od 10—11. 10. 1975 r. nad projektem prawa o sakramentach (s. 94).
- III Od 7—8. 10. 1977 r. nad Schematem prawa zakonnego i procesowego (ss. 95—102)¹³.
- IV Wreszcie w dniach od 6—7. 10. 1978 r. odbyła się dyskusja nad pozostałymi pięcioma Schematami przyszłego KPK (ss. 103—117). Reasumującym wynikiem tych spotkań kanonistów były odpowiednio formułowane rezolucje, zawierające krytyczne uwagi i postulaty zmian, poprawek, nowego sformułowania lub opuszczenia określonej materii odnośnego Schematu. Następnie rezolucje te zostały przekazane poszczególnym dykasteriom Kurii Rzymskiej, konferencjom episkopatów, prełożonym generalnym wspólnot zakonnych jak i instytutom świeckich oraz wydziałom prawa kanonicznego przy uniwersytetach.

Omawianą pracę kończy Autor przykładowo z pewnością dołączoną listą osób, które brały w takiej konferencji w 1978 r.

Przedstawiona powyżej treść publikacji wskazuje z pewnością na jej aktualną wartość poznawczą jako interesującą każdego, kto ze-

¹² *Communicationes* 8: 1976 s. 79.

¹³ *Prawo Kanoniczne* 22: 1979 n 1—2 s. 315—324.

chciałby bliżej poznać proces kodyfikacyjny przyszłego KPK, bogate i rozległe tworzywo prawne, nurty i krytyczne tendencje KPK, bogatej myśli kanonistycznej zarówno ze strony Ustawodawcy, orzecznictwa kościelnego, nauki prawa oraz ortopraktyki pastoralnej. Znad kart tej pozycji edytorskiej należy z wdzięcznością spojrzeć ku Prof. Schmitzowi, który w oryginalnym ujęciu zaprezentował tak kompleksową tematykę kodyfikacyjną z właściwą sobie jasnością logiki i starannością metody kanonicznej. Praca ta jest wreszcie gruntownie udokumentowana wskazaniem źródeł i literatury jak i racjami prawnymi oraz współczesnej myśli teologicznej. Z tych względów stanowi ta edycja poważne źródło poznawcze i pomoc praktycznonaukową zarówno dla kanonisty jak i teologa.

Ks. Zygmunt Labuda

O. Joachim Roman Bar, Droga rad ewangelicznych, Warszawa ATK 1978 ss. 430; tenże, Ku doskonałości zakonnej, Warszawa ATK 1979 ss. 221.

Wydawnictwo A.T.K. w Warszawie wydało w krótkim odstępie czasu dwie pozycje książkowe O. prof. J. Bara, z których pierwsza (*Droga rad ewangelicznych*) ukazała się w ramach wydawnictw *Collectanea Theologica* na dużej poligrafii, przy współautorstwie S. Heleny Brygołówny SNMP, druga zaś — jako praca zbiorowa pod redakcją O. prof. Bara — wydana została na małej poligrafii (*Ku doskonałości zakonnej*). Obie te wartościowe pozycje, poświęcone posoborowej odnowie życia zakonnego — tak pod kątem prawno-organizacyjnym jak i historyczno-teologicznym i ascetycznym — inspirował i w dużej mierze samodzielnie opracował, znany i ceniony (nie tylko w Polsce) badacz i znawca prawa zakonnego O. prof. Bar — autor publikowanych już wcześniej a zakreślonych na dużą skalę studiów nad początkami, historią oraz ustawodawstwem partykularnym „stanów doskonałości” powstałych i działających w Polsce.

Jak potwierdzają to współczesne osiągnięcia i dotychczasowy stan badań, była to inicjatywa bardzo dalekowzroczna, konieczna i owocna. Wiele bowiem zgromadzeń zakonnych żeńskich oraz tzw. 3-cich zakonów i stowarzyszeń tercjarskich, powstałych i działających w Polsce, wymagało pilnie takiego opracowania i tak skrupulatnego a zarazem kompetentnego uporządkowania obowiązującego je ustawodawstwa. Było to konieczne, nie tylko dla ustalenia przez każde z tych zgromadzeń własnej tożsamości, wyjaśnienia swej genezy, posłannictwa, uporządkowania partykularnego prawodawstwa itp., ale było to także konieczne dla weryfikacji kanoniczności tych instytucji, a często też dla uzyskania